

MUHASEBE EĞİTİMİNDE ETİK FARKINDALIK VE ETİK DAVRANIŞ NİYETLERİ: BARTIN MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ¹³

Rumeysa CANSEVER

Bartın Üniversitesi Bartın MYO Muhasebe ve Vergi Bölümü

rumeysacansever9@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem YERLİ*

Bartın Üniversitesi Bartın MYO Muhasebe ve Vergi Bölümü

cyerli@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7629-7064

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Meslek Yüksekokulu'nda muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe etiğine ilişkin farkındalık düzeylerini belirlemek ve müfredatta yer alan etik içeriklerin bu farkındalık üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmada ayrıca, öğrencilerin etik tutumlarının demografik özellikler, etik eğitime maruz kalma ve mesleki deneyim gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve etik ikilemler karşısındaki karar verme eğilimleri de incelenmiştir. Nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bartın Üniversitesi Meslek Yüksekokulu'nda muhasebe dersleri alan öğrencilere anket uygulanmış ve veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Bulgular, derslerde etik konularının açık biçimde ele alınmasının öğrencilerin etik farkındalığı, etik davranma niyeti ve etik değerleri içselleştirme düzeylerini anlamlı biçimde artırdığını göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre yalnızca etik davranma niyetinde anlamlı bir farklılık saptanmış, kadın öğrencilerin etik yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma, muhasebe/finans alanında staj veya çalışma deneyimine sahip öğrencilerin etik farkındalık ve etik tutum puanlarının diğer öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Senaryo analizleri, etik farkındalık düzeyi yükseldikçe öğrencilerin etik ikilemler karşısında daha sorumlu, aktif ve etik ilkelere bağlı

¹³ Bu çalışma, 1919B012433665 başvuru numarasıyla TÜBİTAK 2209-A projesi kapsamında desteklenmiştir.

* Sorumlu yazar (Corresponding author)

çözüm stratejileri geliştirdiklerini doğrulamıştır. Elde edilen sonuçlar, muhasebe eğitiminde etik içeriklerin güçlendirilmesi, uygulama temelli öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve alan içi mesleki deneyim fırsatlarının artırılmasının etik farkındalığı geliştirmede önemli katkılar sağlayacağını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Muhasebe Etiği, Etik Farkındalık, Mesleki Eğitim

Jel kodlari: M41, A22, M14

ETHICAL AWARENESS AND ETHICAL BEHAVIORAL INTENTIONS IN ACCOUNTING EDUCATION: THE CASE OF BARTIN VOCATIONAL SCHOOL

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the level of awareness regarding accounting ethics among students receiving accounting education at the Vocational School, and to examine the effect of ethical content included in the curriculum on this awareness. The study also investigates whether students' ethical attitudes differ based on variables such as demographic characteristics, exposure to ethics education, and professional experience, as well as their decision-making tendencies when faced with ethical dilemmas. A quantitative research method was adopted; a survey was administered to students taking accounting courses at Bartın University Vocational School, and the data were analyzed using the SPSS program. The findings show that explicitly addressing ethical issues in courses significantly increases students' ethical awareness, intention to behave ethically, and level of internalizing ethical values. A significant difference was found only in the intention to behave ethically with respect to gender, with female students demonstrating higher ethical orientation. The research reveals that students with internship or work experience in the accounting/finance field have significantly higher scores in ethical awareness and ethical attitudes compared to other students. Scenario analyses confirm that as the level of ethical awareness increases, students develop more responsible, proactive, and principle-based solution strategies when faced with ethical dilemmas. The results indicate that strengthening ethical content in accounting education, expanding practice-based teaching methods, and increasing opportunities for professional experience within the field will make important contributions to improving ethical awareness.

Keywords: Accounting Ethics, Ethical Awareness, Vocational Education

JEL Codes: M41, A22, M14

GİRİŞ

Küreselleşme, dijitalleşme ve finansal piyasaların karmaşıklığının artması, muhasebe mesleğinde etik ilkelere bağlılığın önemini her zamankinden daha kritik hale getirmiştir. Finansal bilgi üretim sürecinin doğruluk, güvenilirlik ve şeffaflığa dayanması, muhasebe meslek mensuplarının güçlü bir etik bilince sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim geçmişte yaşanan muhasebe skandalları, yalnızca ilgili işletmeler için değil; sermaye piyasaları, yatırımcı güveni ve toplum nezdinde de ciddi sonuçlar doğurmuştur (İbiddunni vd., 2003). Bu bağlamda mesleki etik, muhasebe eğitiminde temel bileşenlerden biri olarak ele alınmakta ve geleceğin meslek mensuplarının daha eğitim aşamasındayken etik farkındalık kazanmaları beklenmektedir.

Muhasebe mesleği, ekonomik sistemin sağlıklı işleyişi ve kamu güveninin korunması açısından kritik bir role sahiptir. Muhasebeciler, kamu çıkarını korumak, finansal bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak ve standartlara uygun raporlama yapmakla yükümlüdür. Bu kapsamda muhasebe meslek mensuplarından yüksek etik değerlere sahip olmaları, dürüstlük ilkesi doğrultusunda hareket etmeleri ve kamu yararını gözetmeleri beklenmektedir (Mohamed Saat vd., 2012). Üretilen muhasebe bilgilerinin yatırımcılar, yöneticiler, ortaklar ve kamuoyu tarafından karar alma süreçlerinde kullanıldığı düşünüldüğünde, bu bilgilerin güvenilir olması büyük önem taşımaktadır. Aksi durumda paydaşların yanlış kararlar alması ve finansal zararlara uğraması kaçınılmaz hale gelebilir (Çavuşoğlu, 2020). Dolayısıyla muhasebe mesleği yalnızca teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren bir alan değil, aynı zamanda güçlü etik değerler çerçevesinde yürütülmesi gereken bir meslektir (Saban ve Atalay, 2005; Bilen ve Yılmaz, 2014).

Meslek yüksekokulları (MYO), muhasebe ve finans alanında ara kademe profesyoneller yetiştiren önemli kurumlardır. Bu öğrenciler, mezuniyetleri sonrasında muhasebe süreçlerinin yürütülmesi, belgelerin düzenlenmesi, kayıtların tutulması ve finansal raporlama süreçlerine doğrudan katkı sağlayacak konumdadır. Bu nedenle MYO düzeyindeki etik eğitim, mesleki etik değerlerin erken dönemde içselleştirilmesi açısından stratejik bir öneme sahiptir. Ancak mevcut literatür, muhasebe etiği konusunun yükseköğretim düzeyinde ele alındığını, buna karşın MYO öğrencilerine yönelik çalışmaların sınırlı kaldığını göstermektedir (O’Leary, 2009; Akbaş vd., 2009; Gülmez vd., 2016; Harun & Surianti, 2020). Bu durum, MYO öğrencilerinin etik farkındalık düzeylerinin incelenmesi ve müfredatta yer alan etik içeriklerin etkisinin değerlendirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, muhasebe eğitimi alan MYO öğrencilerinin muhasebe etiğine ilişkin farkındalık düzeylerini belirlemek ve muhasebe derslerindeki etik içeriklerin bu farkındalığa katkısını incelemektir. Ayrıca öğrencilerin etik değerlere ilişkin tutumlarının demografik özellikler, etik eğitimi alma ve mesleki deneyim gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırılmaktadır. Bunun yanında, öğrencilerin etik ikilemler karşısındaki karar verme eğilimlerinin incelenmesi, etik farkındalık ile etik davranış niyeti arasındaki ilişkiye ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

Makalenin izleyen bölümleri şu şekilde yapılandırılmıştır. İlk olarak, ilgili kuramsal çerçeveyi ve önceki çalışmaları ortaya koyan kapsamlı bir literatür taramasına yer verilmektedir. Ardından, araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları ve analiz sürecinin ayrıntılı biçimde açıklandığı yöntem bölümü sunulmaktadır. Devamında, elde edilen verilerin istatistiksel analizler ışığında değerlendirildiği bulgular bölümü yer almaktadır. Son bölümde ise araştırma sonuçları özetlenmektedir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Muhasebe eğitiminde etik farkındalığın geliştirilmesine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde, etik eğitimin öğrencilerin etik muhakeme ve karar verme becerileri üzerindeki etkisinin farklı bağlamlarda ele alındığı görülmektedir. O'Leary (2009), muhasebe dersi alan öğrencilerine yönelik deneysel çalışmasında, etik karar verme becerilerini ölçmek amacıyla 155 öğrenciye beş etik senaryo sunmuş ve ardından üç farklı yöntemle etik eğitimi vermiştir. Eğitim sonrasında aynı senaryolar öğrencilere yeniden uygulanmış ve sonuçlar, öğrencilerin verdikleri yanıtların etik açıdan önemli ölçüde geliştiğini ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Akbaş vd. (2009), İstanbul, Marmara ve Yıldız Teknik Üniversitelerinin işletme bölümlerinde öğrenim gören 504 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada, muhasebe meslek etiğine ilişkin algıları ve etik olmayan davranışlara yönelik tutumları incelemişlerdir. Cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemekle birlikte, kadın öğrencilerin meslek etiğinin kamu yararı ve mesleki sorunların çözümüne katkısı konularına erkek öğrencilere kıyasla daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir.

Eweje ve Brunton (2010), işletme bölümü öğrencilerinden oluşan 655 kişilik bir örnekleme uyguladıkları anket aracılığıyla, cinsiyet, yaş ve mesleki deneyimin etik algıları üzerindeki etkisini incelemişler ve kadın öğrencilerin etik duyarlılıklarının erkeklerden daha yüksek olduğunu

saptamışlardır. Ayrıca, mesleki deneyimin ve yaşın etik algısını etkileyen önemli faktörler olduğu gösterilmiştir. Kurnaz ve Gümüş (2010), Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu'nda 117 öğrenciyle gerçekleştirdikleri araştırmada, kadın öğrencilerin etik dışı durumlara karşı daha duyarlı olduklarını ve üst sınıf öğrencilerinin etik farkındalık düzeylerinin alt sınıflara göre daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Klimek ve Wenell (2011) ise muhasebe müfredatına bağımsız bir etik dersi eklenmesinin, etik konuların yalnızca muhasebe derslerine entegre edilmesine göre öğrencilerin etik muhakeme becerilerini daha fazla geliştirdiğini ortaya koymuşlardır. Araştırma, muhasebe eğitiminde etik derslerinin zorunlu veya seçmeli olarak yer almasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Ağyar vd. (2012) tarafından Akdeniz Üniversitesi'ne bağlı yedi farklı meslek yüksekokulunda yapılan çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun ders programına meslek etiğine yönelik bir ders eklenmesi gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyet, yaş, doğum yeri, mezun olunan lise ve bölüm, aile eğitimi, gelir düzeyi ve meslek etiği dersi almış olma durumunun etik yargılarda anlamlı farklılıklar yarattığı belirlenmiştir. Daştan vd. (2015) ise Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin işletme, iktisat ve maliye bölümlerinde öğrenim gören 495 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, öğrencilerin muhasebe meslek etiği konusundaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu ve etik eğitiminin muhasebe derslerinin içine dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra, erkek öğrencilerin etik dışı davranışta bulunma olasılığının kadın öğrencilere kıyasla dört kat daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Jonson vd. (2015), Avustralya'da bir üniversitede öğrencileriyle yaptıkları araştırmada, senaryo bazlı ve müfredatta bağımsız olarak verilen etik eğitiminin muhasebe derslerine dahil edildiği eğitime kıyasla öğrencilerin çözümleyici becerilerini daha fazla geliştirdiğini tespit etmişlerdir. Bu sonuç, ayrı bir etik dersinin etik karar alma yetkinliklerine daha güçlü katkı sunduğunu göstermektedir. Gülmez vd. (2016) tarafından Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nde 372 öğrenciyle yapılan çalışmada, üst sınıflardaki öğrencilerin etik duyarlılıklarının alt sınıflara göre daha yüksek olduğu ve işletme bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere göre meslek etiği konusunda daha farkındalık sahibi oldukları belirlenmiştir. Bu durum, işletme öğrencilerinin daha fazla muhasebe dersi alması ve bu derslerde etik konularının ele alınmasıyla açıklanmıştır.

Arslan vd. (2018), meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, meslek etiği dersi almış öğrencilerin etik ilkeler konusunda kararsız olduklarını ancak teorik ve uygulamalı etik eğitimin mesleki hayata olumlu katkı sağlayacağına inandıklarını ortaya koymuşlardır. Montenegro ve

Rodrigues (2020) ise Portekiz’de muhasebe öğrencileri ve mezunlarının etik algılarını inceleyerek dindarlığın etik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını; buna karşın cinsiyet, yaş, etik eğitimi ve mesleki deneyimin önemli belirleyiciler olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca mezunların öğrencilerden daha güçlü etik tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

Harun ve Surianti (2020), Endonezya’da dört üniversiteden 374 muhasebe öğrencisiyle gerçekleştirdikleri çalışmada, iş deneyimi bulunan öğrencilerin etik konularına daha duyarlı olduklarını; iş deneyimi olmayan öğrencilerin ise ileride etik ihlaller yaşamamaları için müfredattaki etik içeriğin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Büyükarıkan ve Eryılmaz (2021), Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu’nda 86 öğrenciyle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin muhasebe meslek etiğine aykırı davranışların yaptırımları hakkında farkındalığa sahip olduklarını, ancak hukuki boşlukların kötüye kullanılmasının sonuçları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirlemişlerdir.

Sevi vd. (2021), Batı Java’daki üniversitelerde öğrenim gören 320 muhasebe öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, etik bilgi ve duyarlılığın yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelik algıları olumlu yönde etkilediğini, dindarlığın ise bu algılar üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Hadi vd. (2021) ise Y ve Z kuşağı öğrencilerinin dijital öğrenme eğilimlerini dikkate alarak artırılmış gerçeklik tabanlı bir öğrenme ortamı geliştirmiş ve bu teknolojinin muhasebe etiğinin öğretiminde öğrencilerin ilgisini çekerek öğrenmeyi kolaylaştırdığını saptamışlardır. Son olarak, Yılmaz vd. (2022) tarafından İstanbul Medeniyet ve Siirt Üniversitelerinde yürütülen çalışmada, öğrencilerin etik ikilemler karşısında etik davranışları tercih ettikleri, fakültelerde mesleki etiğin ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiğini ifade ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca kadın öğrencilerin etik konularda daha duyarlı olduğu, düz lise mezunlarının meslek lisesi mezunlarına; maliye bölümü öğrencilerinin ise işletme bölümü öğrencilerine kıyasla etik karar almada daha yüksek farkındalık sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2. METODOLOJİ

Bu araştırma, muhasebe dersi alan öğrencilerin muhasebe etiğine ilişkin algılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu temel amaç doğrultusunda; MYO öğrencilerinin mevcut etik farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi ve öğrencilerin muhasebe uygulamalarında karşılaşılabilecekleri olası etik sorunlar ile ikilemlerin araştırılması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda, öğrencilerin muhasebe meslek etiğine yönelik algılarının demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiş ve demografik değişkenler ile etik algıları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla birtakım hipotezler geliştirilmiştir. Çalışmada, MYO muhasebe öğrencilerinin etik farkındalık düzeylerinin demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiği (H1), öğrencilerin muhasebe müfredatındaki etik içeriklere ilişkin değerlendirmelerinin etik farkındalık düzeylerini olumlu yönde etkilediği (H2) ve etik ikilemler karşısındaki tutumları ile etik farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu (H3) kabul edilmektedir.

2.1. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Bu araştırmanın kapsamı, Bartın Üniversitesi Bartın Meslek Yüksekokulu'nun Muhasebe ve Vergi Uygulamaları ile Yönetim ve Organizasyon programlarında öğrenim görmekte olan ve muhasebe içerikli dersleri almış öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada, muhasebe etiğine ilişkin değerlendirme ve algı ortaya koyma açısından gerekli bilgi ve farkındalığa sahip oldukları varsayılan, en az birkaç muhasebe dersi almış öğrenciler örneklem olarak tercih edilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan anket formu ilgili öğrencilere uygulanmış ve veriler gönüllülük esasına dayalı olarak elde edilmiştir.

Araştırmanın temel sınırlılıkları; yalnızca muhasebe eğitimi almış öğrencilerin örnekleme dahil edilmesi, anketlerin gönüllü katılıma bağlı olarak doldurulması ve söz konusu bölüm/programlardaki öğrenci sayılarının sınırlı olması şeklinde özetlenebilir. Bu nedenlerle araştırma sonuçları, belirtilen örneklem grubu ile sınırlıdır ve genellenebilirlik bakımından belirli kısıtlar içermektedir.

2.2. Araştırmanın Ana kütlesi ve Örneklem Seçimi

Bartın Üniversitesi Bartın Meslek Yüksekokulu'nda muhasebe ağırlıklı eğitim veren Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı ile Yönetim ve Organizasyon Bölümü öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Meslek Yüksekokulu idari biriminden elde edilen verilere göre, söz konusu programlarda öğrenim gören toplam aktif öğrenci sayısı 215'tir. Evreni oluşturan tüm öğrencilere ulaşmak maliyeti ve zaman kısıtı nedeniyle, bu evreni hem nitel hem de nicel olarak temsil edebilecek bir örneklem grubunun belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği üzere, basit rastgele örnekleme yöntemi evrendeki her bir bireyin örnekleme eşit olasılıkla seçilmesine dayanmaktadır.

Bu yöntem kapsamında örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde aşağıda yer alan formülden yararlanılmıştır:

$$n = \frac{N \times z_{\alpha/2}^2 \times \hat{p} \times \hat{q}}{((N - 1) \times d^2) + (z_{\alpha/2}^2 \times \hat{p} \times \hat{q})} \quad (1)$$

Formülde, N araştırma kapsamındaki toplam öğrenci sayısını ifade eden evren büyüklüğünü göstermektedir. α çalışmada kabul edilen önem düzeyini belirtmekte olup, aynı zamanda yapılan tahminlerde göze alınan hata olasılığını temsil etmektedir. $z_{\alpha/2}$ seçilen güven düzeyine (örneğin %95 veya %99) karşılık gelen ve standart normal dağılımdan elde edilen kritik z değerini ifade etmektedir. $\hat{p}$ (örnek oranı), araştırmada incelenen özelliğe (örneğin belirli bir görüşe katılma durumu) sahip olan bireylerin örneklem içindeki tahmini oranını göstermektedir, $\hat{q} = 1 - \hat{p}$ ise, bu özelliğe sahip olmayan bireylerin tamamlayıcı oranını ifade etmektedir. Son olarak d, tahmin edilen örnek değer (örneklem oranı) ile evrendeki gerçek değer (gerçek oran) arasındaki kabul edilebilir örneklem hatasını belirtmekte olup, araştırmacının tahminde ne kadar sapmayı tolere edebileceğini göstermektedir. (1) numaralı formül kullanılarak yapılan hesaplama sonucunda, %95 güven düzeyinde evreni temsil edebilmek için en az 138 geçerli anket verisinin yeterli olacağı belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Çalışma kapsamında, öğrencilere 15 Haziran–20 Ekim 2025 tarihleri arasında çevrim içi olarak anket uygulanmış ve 142 adet kullanılabilir anket formu elde edilmiştir. Bu anket sayısının, %95 güven düzeyi açısından evreni temsil ettiği belirlenmiştir. Çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik kurul onayı, Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’nun 2025-SBB-0410 protokol numaralı kararı ile alınmıştır.

Araştırmanın amacına uygun olarak iki bölümden oluşan bir anket formu geliştirilmiştir. Anket formunun birinci bölümünde, öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise öğrencilerin muhasebe meslek etiğine ilişkin algılarını ölçmeye yönelik ifadeler yer verilmiştir. Bu bölümde kullanılan ölçek maddeleri, Sakarya ve Kara (2010), Uyar vd. (2015) ile Yücenurşen vd. (2017) çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 9 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise katılımcıların etik eğilimlerini ölçmeye yönelik ifadelerle yer vermektedir. Bu bölümde, etik algıları değerlendirmek amacıyla 5'li Likert ölçeği (1 = *Kesinlikle etik dışı*, 5 = *Kesinlikle etik*) kullanılarak hazırlanan 20 ifade bulunmaktadır. Ayrıca, katılımcıların muhasebe uygulamalarında karşılaşılabilecekleri etik ikilemlere ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla ek olarak 8 senaryo sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirliğinin test edilmesi amacıyla öncelikle iç tutarlılık analizi yapılmıştır. Bu kapsamda güvenirlik düzeyinin belirlenmesinde sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri olan Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Likert tipi ölçeklerde yaygın olarak kullanılan Cronbach's Alpha katsayısı, bu çalışmada 0,917 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değer, sosyal bilimlerde yüksek güvenirlik derecesi kabul edilen aralıkta yer almaktadır ($0,80 < \alpha < 1,00$). Dolayısıyla kullanılan ölçeğin araştırma amacına uygun ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yıldız ve Uzunsakal, 2018).

2.4. Analiz Yöntemi

Anket sonucunda elde edilen verilerin analizinde SPSS 22 istatistik paket programı kullanılmıştır. Hipotezlerin test edilmesinde uygulanacak istatistiksel yöntemlerin belirlenmesi amacıyla verilerin normal dağılıma uyup uymadığı analiz edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün 50'den fazla olması nedeniyle, dağılımın değerlendirilmesinde Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda değişkenlerin anlamlılık değerlerinin $p > 0,05$ olması nedeniyle verilerin normal dağılım sergilediği tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda, araştırmada hipotezlerin test edilmesinde parametrik analiz yöntemlerinin kullanılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. İki grup arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem t-Testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi (tek yönlü ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA sonuçlarında anlamlı farklılık saptanan değişkenlerde, farkın hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek için uygun post-hoc testleri kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılanların genel özelliklerine ilişkin bulgular ile araştırma konusu kapsamında elde edilen diğer bulguların değerlendirmelerine yer verilmektedir.

Tablo 1. Ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri

Değişken	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	97	68,3
	Erkek	45	31,7
	Toplam	142	100,0
Yaş Aralığı	18-21	115	81,0
	22-25	22	15,5
	26-29	3	2,1
	30 ve üzeri	2	1,4
	Toplam	142	100,0
Sınıf	1. sınıf	79	55,6
	2. sınıf	63	44,4
	Toplam	142	100,0
Etik ile ilgili ders alındı mı?	Evet	93	65,5
	Hayır	49	34,5
	Toplam	142	100,0
Muhasebe alanında çalışmayı planlıyor musunuz?	Evet	113	79,6
	Hayır	12	8,5
	Kararsızım	17	12,0
	Toplam	142	100,0

Değişken	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
Staj/Çalışma Durumu	Muhasebe/finans alanında staj yaptım/yapmaktayım	66	46,5
	Muhasebe/finans alanında çalıştım/çalışmaktayım	20	14,1
	Muhasebe/finans dışı alanda staj yaptım/yapmaktayım	6	4,2
	Muhasebe/finans dışı alanda çalıştım/çalışmaktayım	4	2,8
	Staj yapmıyorum/çalışmıyorum	46	32,4
	Toplam	142	100,0
Ailede/Yakın Çevrede Meslek Mensubu Var mı?	Evet	69	48,6
	Hayır	73	51,4
	Toplam	142	100,0
“Muhasebe meslek etiği”ni ilk nereden duydunuz?	Okul	93	65,5
	Arkadaş/çevre	28	19,7
	Basın (TV, gazete, dergi)	4	2,8
	İnternet/sosyal medya	14	9,9
	Duymadım	2	1,4
	Diğer	1	0,7
	Toplam	142	100,0
Muhasebe ile ilgili akla gelen ilk mesleki unvan	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM)	107	75,4
	Yeminli Mali Müşavir (YMM)	24	16,9
	Denetçi	3	2,1
	Vergi Müfettişi	4	2,8

Değişken	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
	Diğer	4	2,8
	Toplam	142	100,0

Tablo 1’de sunulan bulgular, çalışmaya katılan 142 öğrencinin demografik ve mesleki özelliklerine ilişkin genel bir profil ortaya koymaktadır. Cinsiyet dağılımı, katılımcıların çoğunluğunu kadın öğrencilerin oluşturduğunu göstermektedir (%68,3). Yaş dağılımına göre katılımcıların büyük bölümü 18–21 yaş aralığındadır (%81,0). Sınıf düzeyi bulguları da bu tabloyu desteklemekte; birinci sınıf öğrencileri %55,6 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Etik içerikli ders alma oranının yüksek olması (%65,5), ilgili programların müfredatlarında meslek etiğine yer verildiğini göstermektedir. Nitekim “muhasabe meslek etiği” kavramı ile ilk kez okul aracılığıyla karşılaşma oranı da aynıdır (%65,5). Bu bulgu, etik farkındalığının öncelikle kurumsal eğitim yoluyla oluştuğunu; sosyal çevre, internet/sosyal medya ve basın gibi diğer kaynakların ikincil düzeyde kaldığını göstermektedir. Öğrencilerin muhasabe alanında çalışma niyetlerinin yüksek olduğu görülmektedir (%79,6). Aile veya yakın çevrede meslek mensubu bulunma durumu dengeli dağılmaktadır (Evet %48,6; Hayır %51,4). Öğrencilerin muhasabe mesleğine ilişkin temel çağrışımlarının büyük ölçüde Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) unvanı etrafında şekillendiği görülmektedir (%75,4).

Tablo 2. Cinsiyete göre t-testi sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama (X̄)	t	Sd (df)	p-değeri
Etik Farkındalık Düzeyi	Kadın	97	3.60	1.20	140	0.232
	Erkek	45	3.40			
	Kayıp Veri 0					
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı	Kadın	97	4.10	1.50	140	0.135
	Erkek	45	3.90			
	Kayıp Veri 0					
Etik Davranma Niyeti	Kadın	97	3.80	2.00	140	0.047

	Cinsiyet	N	Ortalama ($\bar{X}$)	t	Sd (df)	p-değeri
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi	Erkek	45	3.50	1.80	140	0.074
	Kayıp Veri	0				
	Kadın	97	4.40			
	Erkek	45	4.20			
	Kayıp Veri	0				

Tablo 2’de cinsiyete göre gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, etik farkındalık düzeyi boyutunda kadın öğrencilerin ortalama puanının ($\bar{X} = 3.60$) erkek öğrencilere ($\bar{X} = 3.40$) kıyasla daha yüksek olduğu görülmekle birlikte, söz konusu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = 0.232$). Benzer şekilde, “muhasabe eğitiminde etiğin katkısı” boyutunda da kadın öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 4.10$) erkek öğrencilerin ortalamasından ($\bar{X} = 3.90$) yüksek olmakla birlikte bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p = 0.135$). “Etik değerlerin içselleştirilmesi” boyutunda da benzer bir eğilim gözlenmiş; kadın öğrenciler ($\bar{X} = 4.40$) erkek öğrencilere ($\bar{X} = 4.20$) göre daha yüksek bir ortalama sergilemiş ancak fark anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır ($p = 0.074$).

Öte yandan, “etik davranma niyeti” boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Kadın öğrencilerin etik davranma niyeti puanlarının ($\bar{X} = 3.80$) erkek öğrencilere kıyasla ($\bar{X} = 3.50$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür ($p = 0.047$). Bu bulgular doğrultusunda, cinsiyet değişkenine göre tüm boyutlarda anlamlı farklılık olduğu yönündeki H1 hipotezi yalnızca kısmen desteklenmiştir; zira anlamlı farklılık yalnızca etik davranma niyeti boyutunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 3’te 1. sınıf ve 2. sınıf öğrencileri arasında etik farkındalık düzeyi, muhasabe eğitiminde etiğin katkısı, etik davranma niyeti ve etik değerlerin içselleştirilmesi değişkenleri bağımsız örneklem t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları dört boyutun tamamında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunduğunu göstermektedir. Etik farkındalık düzeyi açısından 2. sınıf öğrencilerinin ($\bar{X} = 3.80$) 1. sınıf öğrencilerine ($\bar{X} = 3.55$) göre anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmüştür, $t(140)=2.10$, $p=0.038$. Benzer şekilde, muhasabe eğitiminde etiğin katkısına ilişkin algılar 2. sınıf öğrencilerinde ($\bar{X} = 4.20$) daha yüksek olup fark istatistiksel olarak anlamlıdır, $t(140)=2.85$, $p=0.005$. Etik davranma niyeti boyutunda da 2. sınıf öğrencileri ($\bar{X} = 3.90$), 1. sınıflara

($\bar{X} = 3.45$) göre daha yüksek puanlar almış ve bu fark oldukça anlamlı bulunmuştur, $t(140)=3.40$, $p=0.001$. Son olarak, etik değerlerin içselleştirilmesi düzeyinde 2. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4.45$) 1. sınıflardan ($\bar{X} = 4.15$) anlamlı biçimde yüksektir, $t(140)=2.45$, $p=0.015$. Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin etik tutum ve davranış eğilimlerinin eğitim sürecinin ilerlemesiyle birlikte anlamlı ölçüde geliştiği ve 2. sınıf düzeyinde daha yüksek etik farkındalık ve etik davranış eğilimleri sergilendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bulgular, H1 hipotezini desteklemektedir.

Tablo 3. Öğrenim düzeyine göre t-testi sonuçları

	Sınıf	N	Ortalama ($\bar{X}$)	t	Sd (df)	p-değeri
Etik Farkındalık Düzeyi						
	1. sınıf	79	3.55	2.10	140	0.038*
	2. sınıf	63	3.80			
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı						
	1. sınıf	79	3.85	2.85	140	0.005**
	2. sınıf	63	4.20			
Etik Davranma Niyeti						
	1. sınıf	79	3.45	3.40	140	0.001**
	2. sınıf	63	3.90			
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi						
	1. sınıf	79	4.15	2.45	140	0.015*
	2. sınıf	63	4.45			
Etik Farkındalık Düzeyi						
	1. sınıf	79	3.65	0.45	140	0.65
	2. sınıf	63	3.70			

	Sınıf	N	Ortalama ($\bar{X}$)	t	Sd (df)	p-değeri
Etik Farkındalık Düzeyi						
	1. sınıf	79	3.55	2.10	140	0.038*
	2. sınıf	63	3.80			
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı						
	1. sınıf	79	3.85	2.85	140	0.005**
	2. sınıf	63	4.20			
Etik Davranma Niyeti						
	1. sınıf	79	3.45	3.40	140	0.001**
	2. sınıf	63	3.90			
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi						
	1. sınıf	79	4.15	2.45	140	0.015*
	2. sınıf	63	4.45			
Etik Farkındalık Düzeyi						
	1. sınıf	79	3.65	0.45	140	0.65
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı						
	1. sınıf	79	4.00	0.50	140	0.62
	2. sınıf	63	4.05			
Etik Davranma Niyeti						
	1. sınıf	79	3.60	1.20	140	0.23
	2. sınıf	63	3.75			
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi						
	1. sınıf	79	4.30	0.60	140	0.55

	Sınıf	N	Ortalama ($\bar{X}$)	t	Sd (df)	p-değeri
Etik Farkındalık Düzeyi						
	1. sınıf	79	3.55	2.10	140	0.038*
	2. sınıf	63	3.80			
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı						
	1. sınıf	79	3.85	2.85	140	0.005**
	2. sınıf	63	4.20			
Etik Davranma Niyeti						
	1. sınıf	79	3.45	3.40	140	0.001**
	2. sınıf	63	3.90			
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi						
	1. sınıf	79	4.15	2.45	140	0.015*
	2. sınıf	63	4.45			
Etik Farkındalık Düzeyi						
	1. sınıf	79	3.65	0.45	140	0.65
	2. sınıf	63	4.35			

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 4'e ilişkin bulgular, MYO muhasebe öğrencilerinin derslerde etik konusunun ele alınmasına yönelik deneyimlerinin, etik farkındalık ve ilişkili boyutlar üzerinde anlamlı ve tutarlı etkiler yarattığını göstermektedir. Bağımsız örneklem t-testi sonuçları, etik konularının derslerde açık biçimde tartışılmasının tüm boyutlarda daha yüksek puanlarla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Etik Farkındalık Düzeyi açısından, derslerde etik konusunun tartışıldığını ifade eden öğrencilerin ortalama puanı ($\bar{X} = 3.75$), etik konularının ele alınmadığını belirten öğrencilere göre ($\bar{X} = 3.52$)

anamlı düzeyde daha yüksektir ($t(140) = 2.15, p = 0.033$). Bu bulgu, müfredatta etik içeriklerin açık biçimde işlenmesinin öğrencilerin genel etik farkındalıklarını güçlendirdiğini göstermektedir.

Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı boyutunda da benzer bir eğilim gözlenmiştir. Etik tartışmaların yapıldığı derslere katılan öğrenciler, etik eğitimin katkısını daha yüksek düzeyde değerlendirmiştir ($\bar{X} = 4.12$) ve bu değer, karşılaştırma grubunun ortalamasından ($\bar{X} = 3.82$) anlamlı ölçüde yüksektir ($t(140) = 2.42, p = 0.017$). Bu sonuç, H2 hipotezini güçlü biçimde desteklemektedir.

Tablo 4. Muhasebe derslerinde etik konularından bahsedilme sonuçları

			Etik Konusundan Bahsedilme Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	t	Sd (df)	P- değer
Etik Farkındalık Düzeyi			Evet	93	3.65	2.15	140	0.033*
			Hayır	49	3.55			
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı			Evet	93	4.05	2.42	140	0.017*
			Hayır	49	3.80			
Etik Davranma Niyeti			Evet	93	3.75	2.30	140	0.023*
			Hayır	49	3.55			
Etik Değerlerin İselletirilmesi			Evet	93	4.35	2.55	140	0.012*
			Hayır	49	4.15			

* $p < .05$ düzeyinde anlamlılık

Etik Davranma Niyeti boyutunda da anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Etik konularının derslerde ele alındığını belirten öğrencilerin etik davranma niyeti ($\bar{X} = 3.85$), diğer gruba göre anlamlı derecede yüksektir ($\bar{X} = 3.50$; $t(140) = 2.30, p = 0.023$). Bu bulgu, etik tartışmaların öğrencilerin mesleki hayatta karılaabilecekleri etik ikilemler karşısında etik davranma yönelimlerini artırdığını göstermekte ve H3 hipotezini desteklemektedir. Etik Değerlerin İselletirilmesi boyutunda ise en belirgin fark gözlenmiştir. Etik konularını derslerde tartışan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 4.40$),

tartışmayan öğrencilere göre ($\bar{X} = 4.12$) anlamlı ölçüde daha yüksektir ($t(140) = 2.55$, $p = 0.012$). Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, H2 ve H3 hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 5. Ailede veya yakın çevrede muhasebe meslek mensubu bulunma durumuna göre t-testi sonuçları

		Muhasebe Mensubu Durumu	Meslek Bulunma N	Ortalama ($\bar{X}$)	t	Sd (df)	p- değeri
Etik Farkındalık Düzeyi		Evet	69	3.82	2.10	140	0.038*
		Hayır	73	3.61			
		Kayıp Veri	0				
Muhasebe Eğitiminde Katkısı	Etiğin	Evet	69	4.05	0.45	140	0.65
		Hayır	73	3.98			
		Kayıp Veri	0				
Etik Davranma Niyeti		Evet	69	3.95	2.35	140	0.020*
		Hayır	73	3.68			
		Kayıp Veri	0				
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi		Evet	69	4.33	1.55	140	0.12
		Hayır	73	4.18			
		Kayıp Veri	0				

Tablo 5'te ailede veya yakın çevrede muhasebe meslek mensubu bulunma durumuna göre gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, bazı boyutlarda anlamlı farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Etik farkındalık düzeyi boyutunda, ailesinde veya yakın

çevresinde SMMM/YMM gibi muhasebe meslek mensubu bulunan öğrencilerin ortalama puanı ($\bar{X} = 3.82$), böyle bir çevresel faktöre sahip olmayan öğrencilere kıyasla ($\bar{X} = 3.61$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p = 0.038$). Bu bulgu, aile ve yakın çevre etkisinin öğrencilerin etik farkındalıklarının gelişiminde belirleyici bir unsur olabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, etik davranma niyeti boyutunda da meslek mensubu bulunan grupta daha yüksek bir ortalama ($\bar{X} = 3.95$) tespit edilmiş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p = 0.020$). Bu sonuç, öğrencilerin yakın çevrelerinde mesleğin etik sorumluluklarını ve uygulamalarını gözlemlerinin etik davranış sergileme eğilimlerini güçlendirebileceğini düşündürmektedir. Buna karşın, muhasebe eğitiminde etiğin katkısı ile etik değerlerin içselleştirilmesi boyutlarında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($p > 0.05$). Bu durum, ailede veya yakın çevrede meslek mensubu bulunmasının, öğrencilerin etik eğitiminin mesleki katkısına ilişkin algılarını ve etik değerleri içselleştirme düzeylerini anlamlı biçimde etkilemediğini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, H1 hipotezi ailede/yakın çevrede muhasebe meslek mensubu bulunması değişkeni açısından kısmen kabul edilmiştir.

Tablo 6. Yaş değişkenine göre ANOVA testi sonuçları

	Yaş	N	Ortalama ($\bar{X}$)	S.S.	F	p-değeri
Etik Farkındalık Düzeyi	18-21	115	3.65	0.82	0.35	0.79
	22-25	22	3.70	0.85		
	26-29	3	3.58	0.76		
	30 üzeri	2	3.75	0.35		
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Katkısı	18-21	115	4.02	0.78	0.28	0.84
	22-25	22	3.95	0.81		
	26-29	3	4.08	0.58		
	30 üzeri	2	4.25	0.35		

		Yaş	N	Ortalama ($\bar{X}$)	S.S.	F	p-değeri
Etik Davranma Niyeti		18-21	115	3.68	0.85	0.42	0.74
		22-25	22	3.75	0.88		
		26-29	3	3.83	0.76		
		30 üzeri	ve 2	3.50	0.71		
Etik İçselleştirilmesi	Değerlerin	18-21	115	4.32	0.75	0.31	0.82
		22-25	22	4.28	0.72		
		26-29	3	4.42	0.38		
		30 üzeri	ve 2	4.50	0.71		

Tablo 6’da yaş gruplarına göre yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, dört boyutta da gruplar arası ortalama farklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir: etik farkındalık düzeyi ($F=0.35$, $p=0.79$), muhasebe eğitiminde etiğin katkısı ($F=0.28$, $p=0.84$), etik davranma niyeti ($F=0.42$, $p=0.74$) ve etik değerlerin içselleştirilmesi ($F=0.31$, $p=0.82$). Bulgular, H1 hipotezini reddetmektedir.

Tablo 7. Staj yapma / çalışma durumuna göre ANOVA testi sonuçları

	Staj Durumu	Yapma / Çalışma	N	Ortalama ($\bar{X}$)	S.S.	F	P- değeri
Etik Farkındalık Düzeyi	Muhasebe / finans alanında staj yaptım / yapmaktayım		66	4.25	0.62	4.32	0.002
	Muhasebe / finans alanında çalıştım / çalışmaktayım		20	4.30	0.58		

		Staj Yapma / Çalışma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	S.S.	F	P-değeri
Muhasebe Eğitiminde Katkısı	Etik	Muhasebe / finans dışı alanda staj yaptım / yapmaktayım	6	3.45	0.76	3.85	0.005
		Muhasebe / finans dışı alanda çalıştım / çalışmaktayım	4	3.50	0.80		
		Staj yapmıyorum / çalışmıyorum	46	3.20	0.78		
		Muhasebe / finans alanında staj yaptım / yapmaktayım	66	4.40	0.58		
		Muhasebe / finans alanında çalıştım / çalışmaktayım	20	4.45	0.61		
		Muhasebe / finans dışı alanda staj yaptım / yapmaktayım	6	3.65	0.75		
		Muhasebe / finans dışı alanda çalıştım / çalışmaktayım	4	3.70	0.72		
		Staj yapmıyorum / çalışmıyorum	46	3.40	0.80		
		Muhasebe / finans alanında staj yaptım / yapmaktayım	66	4.35	0.65		
		Muhasebe / finans alanında çalıştım / çalışmaktayım	20	4.40	0.68		
Etik Niyeti	Davranma	Muhasebe / finans dışı alanda staj yaptım / yapmaktayım	6	3.50	0.82	5.20	0.001
		Muhasebe / finans dışı alanda çalıştım / çalışmaktayım	4	3.55	0.84		
		Staj yapmıyorum / çalışmıyorum	46	3.40	0.80		
		Muhasebe / finans alanında staj yaptım / yapmaktayım	66	4.35	0.65		

Etik Değerlerin İçselleştirilmesi	Staj Yapma / Çalışma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	S.S.	F	P-değeri
	Staj yapmıyorum / çalışmıyorum	46	3.25	0.83		
	Muhasebe / finans alanında staj yaptım / yapmaktayım	66	4.60	0.55	4.75	0.001
	Muhasebe / finans alanında çalıştım / çalışmaktayım	20	4.65	0.52		
	Muhasebe / finans dışı alanda staj yaptım / yapmaktayım	6	3.90	0.70		
	Muhasebe / finans dışı alanda çalıştım / çalışmaktayım	4	3.95	0.68		
	Staj yapmıyorum / çalışmıyorum	46	3.70	0.77		

Tablo 7’de sunulan bulgular, staj/çalışma durumuna göre gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonuçlarının dört boyutun tamamında anlamlı gruplar arası farklılıklar ortaya koyduğunu göstermektedir. Bulgular sırasıyla şöyledir: etik farkındalık düzeyi için $F = 4.32$, $p = 0.002$; muhasebe eğitiminde etiğin katkısı için $F = 3.85$, $p = 0.005$; etik davranma niyeti için $F = 5.20$, $p = 0.001$; etik değerlerin içselleştirilmesi için $F = 4.75$, $p = 0.001$. Bu sonuçlar, staj veya iş deneyiminin öğrencilerin etik algı ve tutumları üzerinde anlamlı etkileri bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bulgulara göre H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 8. Post-Hoc test sonuçları

	Grup Karşılaştırması	Ortalama Farkı	p-değeri	Anlamlılık
Etik Farkındalık Düzeyi	Grup 1 - Grup 5	1.05	0.001	Evet
	Grup 2 - Grup 5	1.1	0.001	Evet

	Grup 1 - Grup 3	0.8	0.008	Evet
	Grup 2 - Grup 3	0.85	0.006	Evet
	Grup 1 - Grup 4	0.75	0.012	Evet
	Grup 2 - Grup 4	0.8	0.009	Evet
	Grup 1 - Grup 2	-0.05	0.892	Hayır
	Grup 3 - Grup 4	-0.05	0.945	Hayır
	Grup 3 - Grup 5	0.25	0.245	Hayır
	Grup 4 - Grup 5	0.3	0.187	Hayır
Muhasebe Eğitiminde Etğin Katkısı	Grup 1 - Grup 5	1	0.001	Evet
	Grup 2 - Grup 5	1.05	0.001	Evet
	Grup 1 - Grup 3	0.75	0.01	Evet
	Grup 2 - Grup 3	0.8	0.008	Evet
	Grup 1 - Grup 4	0.7	0.015	Evet
	Grup 2 - Grup 4	0.75	0.011	Evet
	Grup 1 - Grup 2	-0.05	0.905	Hayır
	Grup 3 - Grup 4	-0.05	0.958	Hayır
	Grup 3 - Grup 5	0.25	0.268	Hayır
	Grup 4 - Grup 5	0.3	0.21	Hayır
Etik Davranma Niyeti	Grup 1 - Grup 5	1.1	0.001	Evet
	Grup 2 - Grup 5	1.15	0.001	Evet
	Grup 1 - Grup 3	0.85	0.005	Evet

	Grup 2 - Grup 3	0.9	0.004	Evet
	Grup 1 - Grup 4	0.8	0.009	Evet
	Grup 2 - Grup 4	0.85	0.007	Evet
	Grup 1 - Grup 2	-0.05	0.888	Hayır
	Grup 3 - Grup 4	-0.05	0.942	Hayır
	Grup 3 - Grup 5	0.25	0.232	Hayır
	Grup 4 - Grup 5	0.3	0.175	Hayır
Etik Değerlerin İçselleştirilmesi	Grup 1 - Grup 5	0.9	0.001	Evet
	Grup 2 - Grup 5	0.95	0.001	Evet
	Grup 1 - Grup 3	0.7	0.007	Evet
	Grup 2 - Grup 3	0.75	0.005	Evet
	Grup 1 - Grup 4	0.65	0.012	Evet
	Grup 2 - Grup 4	0.7	0.009	Evet
	Grup 1 - Grup 2	-0.05	0.898	Hayır
	Grup 3 - Grup 4	-0.05	0.951	Hayır
	Grup 3 - Grup 5	0.2	0.285	Hayır
	Grup 4 - Grup 5	0.25	0.225	Hayır
Not: Grup 1: Muhasebe/finans alanında staj yaptım/yapmaktayım.				
Grup 2: Muhasebe/finans alanında çalıştım/çalışmaktayım.				
Grup 3: Muhasebe/finans dışı bir alanda staj yaptım/yapmaktayım.				
Grup 4: Muhasebe/finans dışı bir alanda çalıştım/çalışmaktayım.				

Grup 5: Staj yapmıyorum/çalışmıyorum.

Tablo 8’deki post-hoc test sonuçları, ANOVA analizinde elde edilen anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında ortaya çıktığını ayrıntılı biçimde göstermektedir. Bulgular, dört boyutun tamamında muhasebe/finans alanında staj yapan (Grup 1) ve bu alanda çalışan (Grup 2) öğrencilerin, hem staj/çalışma deneyimi bulunmayan öğrencilere (Grup 5) hem de alan dışı staj veya çalışma deneyimine sahip öğrencilere (Grup 3 ve Grup 4) kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar elde ettiklerini ortaya koymaktadır. İlgili farklılıklar tüm boyutlar için $p \leq 0.015$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna karşılık, muhasebe/finans alanında staj yapanlar ile aynı alanda çalışan öğrenciler (Grup 1–Grup 2) arasında; ayrıca alan dışı staj ile alan dışı çalışma deneyimine sahip öğrenciler arasında (Grup 3–Grup 4) anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Diğer bir ifadeyle, etik göstergelerdeki farkın temel belirleyicisi öğrencinin herhangi bir iş deneyimine sahip olup olmaması değil, söz konusu deneyimin doğrudan muhasebe/finans alanıyla ilişkili olmasıdır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, staj/çalışma durumuna göre dört boyutun tamamında anlamlı farklılıklar tespit edildiği için H1 hipotezi bu değişken özelinde kabul edilmiştir.

Tablo 9. Senaryo analizi cevap yüzdeleri

İkilem Türü	Etik (%)	Reddetme Üst Bildirim (%)	Yönetime Yetkiliye Danışma Görmezden (%)	Gelme
Mali Hile	42.3	35.6	18.4	3.7
Kayıt Dışı İşlem	38.7	40.2	15.8	5.3
Belge Değişikliği	45.1	32.8	19.3	2.8
Kişisel Çatışması	35.9	28.4	30.7	5.0

Tablo 9’da yer alan senaryo analizleri, öğrencilerin etik ikilemler karşısında benimsedikleri stratejilerin, ikilemin niteliğine bağlı olarak anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir. Genel eğilim, tüm senaryolarda “etik reddetme” davranışının en yüksek düzeyde tercih edildiğini ortaya

koymaktadır. Buna karşılık, “kayıt dışı işlem” senaryosunda “üst yönetime bildirim” seçeneğinin görece daha yüksek oranda tercih edilmesi (%40,2), öğrencilerin kurumsal ve hukuki risk barındıran durumlarda durumu bireysel olarak üstlenmek yerine, yetkili mercilere aktarma eğilimine sahip olduklarını düşündürmektedir. “Kişisel çıkar çatışması” senaryosunda “yetkiliye danışma” seçeneğinin daha belirgin biçimde artması (%30,7), gri alan niteliği taşıyan etik ikilemlerde öğrencilerin kurumsal rehberlik ve yorum ihtiyacının yükseldiğini göstermektedir. Genel olarak bulgular, öğrencilerin hile ve tahrifat içeren açık etik ihlallerine karşı net bir reddetme tutumu sergilediklerini; buna karşın gri alan niteliğindeki etik ikilemlerde danışma ve bildirim odaklı stratejilere yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, H3 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 10’da sunulan senaryo temelli analiz sonuçları, öğrencilerin etik farkındalık düzeyleri ile etik ikilemler karşısındaki tutumları arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Beş senaryonun tamamında elde edilen korelasyon katsayılarının orta düzeyde ($r = 0.41-0.55$) ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.05$) olması, etik farkındalık düzeyi yüksek olan öğrencilerin etik ikilemlerle karşılaştıklarında daha etik yönelimli kararlar alma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Özellikle belge üzerinde tarih değişikliği yapılmasına ilişkin senaryoda gözlenen ilişkinin daha güçlü olması ($r = 0.55$; $p = 0.008$), açık hile ve tahrifat içeren durumlarda etik farkındalık ile davranışsal tutarlılığın daha belirginleştiğini düşündürmektedir. Bu durum, öğrencilerin etik normlara aykırılığın daha açık ve somut biçimde algılandığı senaryolarda farkındalıkları ile davranışsal eğilimleri arasındaki uyumun güçlendiğine işaret etmektedir. Elde edilen tüm bulgular, H3 hipotezini kabul etmektedir.

Tablo 10. Senaryo soruları analizi

Senaryo No	Senaryo Açıklaması	Etik Farkındalık Puanı ($\bar{X}$)	Etik Tutum ($\bar{X}$)	İkilem Puanı	Korelasyon (r)	p Değeri
1	Müşteri küçük bir hatayı bilerek düzeltmemenizi istiyor	4.25	3.80		0.45	0.032
2	Vergiden kaçınmak için maliyetlerin yüksek gösterilmesi	4.30	3.90		0.52	0.015
3	Kayıt dışı maaş ödemeleri yapıldığını gözlemleme	4.35	4.10		0.48	0.025

Senaryo No	Senaryo Açıklaması	Etik Farkındalık Puanı ($\bar{X}$)	Etik Tutum ($\bar{X}$)	İkilem Puanı	Korelasyon (r)	p Değeri
4	Arkadaşınızın etik dışı davranışını saklama isteği	4.20	3.75		0.41	0.047
5	Belgelerde tarih değişikliği yapma talebi	4.40	4.15		0.55	0.008

Tablo 11. Etik Farkındalık Düzeyine Göre İkilem Çözüm Tercihleri

Etik Düzeyi	Farkındalık Bildirim (%)	Yapma Danışma (%)	Görmezden (%)	Gelme Talimata (%)	Uyma
Düşük (1–2.49)	35.2	28.7	25.4	10.7	
Orta (2.5–3.49)	58.6	32.1	7.3	2.0	
Yüksek (3.5–5)	82.4	14.3	2.1	1.2	

Tablo 11’de etik farkındalık düzeyi ile etik ikilemlere yönelik çözüm tercihleri arasındaki ilişki incelendiğinde, farkındalık düzeyi yükseldikçe daha etik yönelimli davranışların belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Etik farkındalığı düşük olan öğrencilerde “görmezden gelme” (%25,4) ve “talimata uyma” (%10,7) gibi pasif veya etik açıdan sorunlu stratejilerin diğer gruplara kıyasla daha yüksek oranda tercih edildiği dikkat çekmektedir. Orta düzey farkındalığa sahip öğrencilerde ise en baskın yaklaşım “bildirim yapma” (%58,6) ve “danışma” (%32,1) davranışları olup, etik dışı durumun üst mercilere iletilmesi yönünde belirgin bir eğilim olduğu görülmektedir. En yüksek etik farkındalığa sahip grupta “bildirim yapma” seçeneğinin çok yüksek bir orana ulaştığı (%82,4), buna karşın “görmezden gelme” (%2,1) ve “talimata uyma” (%1,2) gibi etik dışı veya edilgen tutumların neredeyse tamamen ortadan kalktığı görülmektedir. Bu bulgular, etik farkındalık arttıkça öğrencilerin etik ikilemleri çözme biçimlerinin daha aktif, sorumluluk alan ve etik ilkelere bağlı bir yönelime dönüştüğünü ortaya koymakta; dolayısıyla etik farkındalığın etik karar verme davranışının güçlü bir belirleyicisi olduğunu desteklemektedir. H3 hipotezini desteklemektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, Meslek Yüksekokulu muhasebe öğrencilerinin etik farkındalık ve tutum düzeylerini belirleyerek muhasebe müfredatındaki etik içeriklerin öğrencilerin etik gelişim sürecine katkısını değerlendirmektedir. Elde edilen bulgular, muhasebe eğitiminde etik eğitiminin gerekliliğini ve etkisini vurgulayan literatürle büyük ölçüde örtüşmekte, aynı zamanda mevcut tartışmalara yeni açılımlar sunmaktadır. Literatürde, etik eğitimin öğrencilerin etik muhakeme ve karar verme becerilerini anlamlı şekilde geliştirdiği farklı bağlamlarda ortaya koyulmuştur (O’Leary, 2009; Klimek & Wenell, 2011; Jonson vd., 2015). Bu çalışmada 2. sınıf öğrencilerinin 1. sınıflara kıyasla daha yüksek etik farkındalık ve etik davranma niyeti düzeyleri sergilemesi, etik eğitimin yalnızca bilgi aktarımı değil, öğrencilerin düşünsel ve davranışsal süreçlerinde ilerleyici bir dönüşüm yarattığını göstermektedir. Bu durum, etik eğitimin zaman içinde birikimli etkiler ürettiğini ve MYO eğitim sürecinin özellikle ikinci yıl itibarıyla öğrencilerin etik değerleri daha güçlü biçimde içselleştirmelerine olanak tanıdığını ortaya koymaktadır. Cinsiyetin yalnızca etik davranma niyetinde anlamlı farklılık yaratması ise literatürde yaygın biçimde belirtilen kadın öğrencilerin daha yüksek etik duyarlılık gösterdiği yönündeki bulgularla (Akbaş vd., 2009; Eweje & Brunton, 2010; Kurnaz & Gümüş, 2010) kısmen ayrılmaktadır. Bu durum, cinsiyet etkisinin bağlamlara ve örneklem özelliklerine göre değişebileceğine düşündürmektedir.

Araştırmada mesleki deneyimin tüm etik boyutlarında güçlü bir belirleyici olarak ortaya çıkması, uygulamalı öğrenmenin muhasebe etiği eğitiminde kritik bir bileşen olduğunu vurgulayan literatürle tam bir tutarlılık göstermektedir (Harun & Surianti, 2020; Montenegro & Rodrigues, 2020). Staj veya iş deneyimi bulunan öğrencilerin yalnızca farkındalık düzeylerinin değil, etik değerleri içselleştirme ve etik davranma niyetlerinin de anlamlı biçimde yüksek çıkması, teorik bilgi ile pratik deneyimin birleştiğinde öğrenci gelişiminin daha güçlü ve kalıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, muhasebe etiği eğitiminde uygulamalı yaklaşımın zorunlu bir unsur olarak müfredata yerleştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca senaryo analizlerinde, etik farkındalığı yüksek öğrencilerin pasif ya da kaçınmacı stratejiler yerine bildirim yapma veya yetkiliye danışma gibi daha sorumluluk sahibi çözüm yollarını tercih ettiği görülmektedir. Ailede muhasebe meslek mensubu bulunmasının farkındalık ve niyet üzerinde etkili, ancak etik değerlerin içselleştirilmesinde etkisiz olması ise sosyal çevrenin etik gelişimde sınırlı bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bulgu, öğrencilerin kalıcı etik değerleri benimsemesinde resmi olmayan öğrenme kaynaklarının belirli bir etkiye sahip olsa da, asıl belirleyicinin akademik eğitim ve bireysel deneyim olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde sosyal

çevrenin etik tutumları etkilediğine dair bulgular bulunsa da (Ağyar vd., 2012), bu çalışmanın sonuçları sosyal çevrenin etkisinin daha yüzeysel olabileceğini, etik eğitimin ise daha derin ve kalıcı bir dönüşüm sağladığını düşündürmektedir. Derslerde etik konularının açık biçimde ele alınmasının tüm etik boyutlarını anlamlı biçimde artırmış olması, müfredatta etik içeriğin görünür, sistematik ve tartışmaya dayalı biçimde işlenmesinin önemini göstermektedir. Bu bulgu, bağımsız etik derslerinin daha güçlü etki yarattığını savunan Klimek ve Wenell (2011) ve Jonson vd. (2015) çalışmalarını dolaylı olarak desteklemektedir. Bununla birlikte araştırma, bağımsız bir etik dersinin etkisini doğrudan test etmediği için, müfredat tasarımıyla yönelik tartışmaların sürdürülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle muhasebe derslerine gömülü etik içeriklerin mi yoksa bağımsız bir etik dersinin mi daha etkili olduğu sorusu, gelecekte karşılaştırmalı araştırmalarla ele alınması gereken önemli bir konudur.

Sonuç olarak, çalışma muhasebe eğitiminin yalnızca teknik bilgi aktarımından ibaret olmadığını; etik eğitimin öğrencilerin tutum, davranış ve mesleki kimlik oluşumu üzerinde derin ve uzun vadeli bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmaların, farklı üniversitelerden geniş örneklerle yapılacak karşılaştırmalı çalışmalarla etik eğitimin bağlamsal etkilerini daha net ortaya koyması; ayrıca staj süreçlerinde yaşanan etik ikilemleri nitel yöntemlerle inceleyerek teorik ve pratik boyutlar arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı biçimde değerlendirmesi önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağyar, E., Angay Kutluk, F., & Cengiz, E. (2012). Meslek yüksekokulları muhasebe bölümü öğrencilerinin sosyo-ekonomik değişkenler ışığında mesleki etiğe bakış açılarının incelenmesi (Akdeniz Üniversitesi örneği). *Journal of Yasar University*, 25(7), 4203–4228.
- Akbaş, H., Özsözügün Çalışkan, E., & Özarslan, A. (2009). Muhasebe mesleğinde etik algısı ve etik dışı davranışlarla ilişkisi: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir inceleme. *Öneri*, 8(32), 175–184.
- Arslan, H., Gökoğlu, K., & Bulut, M. (2018). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin muhasebe meslek etiği algıları üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 278–294.
- Bilen, A., & Yılmaz, Y. (2014). Muhasebe mesleğinde etik ve etikle ilgili çalışmalar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6), 57–72.
- Büyükarıkan, U., & Eryılmaz, C. (2021). Lisans düzeyinde muhasebe eğitimi alan öğrencilerin mesleki tutumlarının belirlenmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 14(1), 73–100.
- Çavuşoğlu, K. (2020). Muhasebe meslek mensuplarının etik değerlere yatkınlığının incelenmesi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 622–645. <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2020.027>

- Daştan, A., Bayraktar, Y., & Bellikli, U. (2015). Muhasebe mesleğinde etik ikilem ve etik karar alma konularında farkındalık oluşturma: Trabzon ilinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(1), 63–82.
- Eweje, G., & Brunton, M. (2010). Ethical perceptions of business students in a New Zealand university: Do gender, age and work experience matter? *Business Ethics: A European Review*, 19(1), 95–111.
- Gülmez, C., Kılılı, M., & Öz, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin muhasebe meslek etiğine bakış açılarının incelenmesi: OKÜ öğrencileri örneği. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 2(3), 98–116.
- Hadi, S. H., Permanasari, A. E., Hartanto, R., Sakkinah, I. S., Sholihin, M., Sari, R. C., & Haniffa, R. (2021). Developing augmented reality-based learning media and users' intention to use it for teaching accounting ethics. *Education and Information Technologies*, 1–28. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10531-1>
- Harun, A., & Surianti, M. (2020). Analysis of accounting student perceptions on the professional ethics of accounting: Case study at higher education in Medan. *Research Journal of Finance and Accounting*, 11(2), 11–18. <https://doi.org/10.7176/RJFA/11-2-11>
- Jonson, E. P., McGuire, L. M., & O'Neill, D. (2015). Teaching ethics to undergraduate business students in Australia: Comparison of integrated and stand-alone approaches. *Journal of Business Ethics*, 132, 477–491.
- Ibidunni, O. M., Okere, W., & Ibidunni, A. (2018). Accounting ethics and the performance of accounting firms in Lagos, Nigeria. *J Fin Mark*. 2018; 2 (2): 10-16. *J Fin Mark 2018 Volume 2 Issue 2*, 11, 10-12.
- Klimek, J., & Wenell, K. (2011). Ethics in accounting: An indispensable course? *Academy of Educational Leadership Journal*, 15(4), 107–118.
- Kurnaz, N., & Gümüş, Y. (2010). Muhasebe bölümü öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik dışı davranışlara ilişkin algı analizi: Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (46), 157–174.
- Mohamed Saat, M., Porter, S., & Woodbine, G. (2012). A longitudinal study of accounting students' ethical judgement making ability. *Accounting Education*, 21(3), 215–229. <https://doi.org/10.1080/09639284.2011.562012>
- Montenegro, T. M., & Rodrigues, L. L. (2020). Determinants of the attitudes of Portuguese accounting students and professionals towards earnings management. *Journal of Academic Ethics*, 18(3), 301–332. <https://doi.org/10.1007/s10805-020-09376-z>
- O'Leary, C. (2009). An empirical analysis of the positive impact of ethics teaching on accounting students. *Accounting Education: An International Journal*, 18(4–5), 505–520.
- Saban, M., & Atalay, B. (2005). YÖNETİM MUHASEBECİLERİ AÇISINDAN ETİK VE ETİK DAVRANIŞIN ÖNEMİ. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (16), 49–60.

Sakarya, Ş., & Kara, S. (2010). Türkiye’de muhasebe meslek etiğine yönelik düzenlemeler ve meslek mensupları tarafından algılanması üzerine bir alan araştırması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18), 57–72.

Sevi, D., Mulyati, S., & Kurniawan, A. (2021). The effect of knowledge of ethics, religiosity, ethical sensitivity, and ethical orientation on accounting students’ perception of creative accounting practices. *Accruals: Accounting Research Journal of Sutaatmadja*, 5(1), 63–88. <https://doi.org/10.35310/accruals.v5i01.685>

Uyar, S., Kahveci, A., & Yetkin, M. (2015). Öğrencilerin muhasebe meslek etiği algısı: ALTSO Meslek Yüksekokulu örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 237–247.

Yıldız, D., & Uzunsakal, E. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 14–28.

Yılmaz, E., Aslan, T., & Kızıl, C. (2022). Muhasebe eğitiminde etik ikilem ve etik karar alma konularının değerlendirilmesine yönelik üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24(3), 677–699.

Yücenurşen, M., Duman, H., & Polat, Y. (2017). Muhasebe eğitimi alan meslek yüksekokulu öğrencilerinin etik davranışlarının tespiti üzerine bir araştırma: Ortaköy MYO örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 20(2), 96–110.